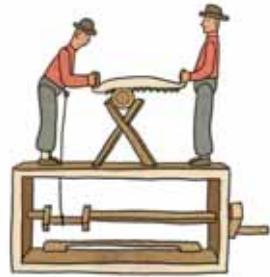

ובות המון

ובות המון, או בובות קבוצתיות, נועדו לאפשר למעט מפעלים להציג דמויות רבות.

כפוף הגדדים משלגיה למשל, אפשרו לנעמי יואלי להפעיל שבעה גמדים בשתי ידיים. זהו פתרון בימתי פשוט ויפה שומר על השפה האמנותית של ההצגה: אם כף יד היא אדם שלם, הגינוי שאצבע תהיה גמד. אבל זו לא הדרך היחידה להציג גמדים...

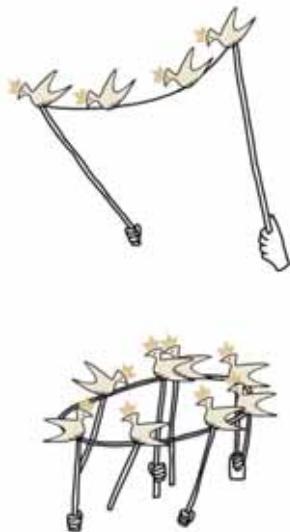
בגוליבר – המשע ליליפוט, יצר עמית דרורי את ליליפוט בתוך קופסאות יפהפיות של בובות מכניות. במהלך ההצגה פותח גוליבר (השנקן ג'ק שיולי) את הקופסאות ובתווך כל אחת מהן מתגלת "תמונה תיה" הכוללת כמה בובות מכניות שלכל אחת מהן תנועה אופיינית משלה. כל קופסה מתארת סביבה אחרת: קופסת גן-החיות למשל, מכילה ג'ירפה שזוקפת את צווארה אל ענף גבוה וחזרת ומרכזנה אותו אל הגור שלה ושוב זוקפת את צווארה וחזר חלילה, אנטילופה שמקיפה גבעה בדהרת, ציפורים מרחפות וברבורים שוחים במעגל. בקופה התזמורת מנוגנים צ'ין, גיטריסט ומטופף, וכך הלאה. הקופסאות המרשימות הללו הן מלאכת מחשבת של עז וגלגלי שינוי בהשראת התיאטרון המכני של הבאות.

פלאי ההנדסה

הkopוסאות שיצר עמית דרורי לגוליבר – המשע ליליפוט הן גם אוטומטות כמו "התמונות החיות" המשוכללות שהיו פופולריות בירידים של אירופה, מן המאה השמונה עשרה עד עמוק לתוך המאה העשרים. האוטומטות היו "סביבות" שבתוכן נעו בובות רבות באופן מכני, כמו למשל, נשף עם דמויות מחוללות וקדות, או סצנות כפריות עם תרגולות מנקרות, כלבים שרודפים אחרי זנבים, איירה שימושת פרה בחבל וכדומה.

187

ההרים ורקדו נאיים

הבמאית ג'ולי טימור שעיבדה את מלך האריות של דיסני למחזמר בברודוויי, הפכה אותו לבלש של בובות. הבובות המקוריות שיצרה עם הפסל והבובנאי **מייקל קרי** הוצמדו לכל אברי גופם של המפעליים – הרקדים. לא רק בובות בעלי החיים רקדו (בבודדים ובלתקופות), אלא גם "בובות" של צמחים טרופיים, ו"בובות נור" של סואנה שהורכבה מ"מגשי-עשב" שנייאנו על ראשי הזמרים.

לעלינו יש רומן ארוך עם בובות קבוציות; נוכיר כאן על קצה המולג, את בובת "העדר הקטן" שיצבה לקרים – סיפור מצמר, את בובת "חבר השופטים" של מקלחוב, ואת "בובות הפלוגה" שיצרה למשחקי מלחמה: הלוחמים היו בעצם כפות פח הפוכות (שהזכיר קסדות). הם נערכו על שני מגנונים והם שהתכווצו והתרחבו בתוקפנות. המפעליות (לבושות בשריוןים مثل עצמן) השתמשו במנגנונים כדי לתקוף זו את זו. הלוחמים הקטנים הפקו לכלי נשק כל הלחמים הגדולים. בסוף הקרב נחלשו כל הכוחות ונותרו מפוזרות על הרצפה, כמו גוויות אחרי המלחמה.

באגדת הדוכיפת הפקו הבובות הקבוצתיות לגיבורות הראשיות של ההצגה. עליינה המציה סוגים רבים של מגנונים, ככלומר של להקות: ממתknים דמוני אנטנה שעל "ענפיהם" ישבו ציפורים, דרך בובת פס מתפתל שאפשר לשורת ציפורים לנוע בגל, ועד "קרוסלה" של ציפורים. "ענין אותו עולם הציפורים", היא אומרת, "זה חיים באוויר, החופש, התעופה.>Ifשת פתרונות מציפור בודדת ועד להקה. ניסיתי להשיג את הרטט של ציפור החיים. הילדים היו מוקסמים, מה, זה אמיתי? הם היו שואלים. כשהעבדתי על הדוכיפת חשבתי קודם על הcoresografia, על המבנים, רק אחר כך על הצד הרגשי-פסיכולוגי של הסיפור: הגאותה, הנפילה והתום שאבד".

סיבה לחושש מן הרמזים הקיבוציים של המלך. אבל לבות המלך היפהפהה שיצר עמידת דורייש קפוץ במקום בטן ואון לה בבל פה. הוא מגהיכ את האיומים של המלך ואת שיגעון הגדלות שלו.

תשוקת המגדלים הילודית נגזרת מטאפורת הקוביות של ההצגה (ותוכניות הבניה של המלך אכן יתמשו בהמשך: לא רק שגוליבר יבנה את המגדל הוא גם ייפיל אותו בהפציז גודל). ואונטו דבר לגביים: כיון שהוא מורכב מקוביות, גוליבר באמת יכול "דוחון" אותו מהחומר.

המוחשיות של הדרישות האלה מביטה את האבשור של מה שבא אחריה; גוליבר יוכל אולי לבנות מגדלים, לנוקות, ואףלו להזין את הים, אבל אין הוא יכול לקטוף כוכבים, אם בשםיהם של הצעגה לא מנצח שום כוכב?... (וזדרך אגב - התשוקה הנשית להתקשט בעגילי כוכבים מספקת לנואם סור מפתח ומצחיק...)

חומר למחשבה... מה ההבדל בין טקסט מרווח שלא שם לב שאין כוכבים על הבמה, לבין טקסט שמתעלם מזה בכוננה?

מילים להצגה (2)

קטע מתוך גוליבר – המשע ליליפוט, מאות שמליל מעיון, בעקבות ג'ונתן סופיטוף:

(מלך ליליפוט חושב את גוליבר למין לווייתן ענק שנפלט אל החוף!)

המלך: אואהאה... לווייתן ענק!
לפני הכלול, חשוב מאד
שנבן אחד את השני
היטב!

במצב רגיל היתי מתגע
אותך, מבעל אותך, אוכל
אותך ממש עשר שנים
לפחות,

אבל אני מלך חבר
ומכנייס אורחים, אם
יעשווים מה שאני רוצה!
ברק הכלול... אם אתה כבר
כאן, ואתה כל כך ענק!
אתה יכול קצת לעזר לנו!
קדום כל, תבנה המון
מגדלים! גבוהים! אני
אהוב מגדלים!

אחר כך תנקה את ארץ
הלייליפוטים.
שתסייעים, דוחן את הים,
ותתרחיך אותו מהחומר,
תצנן את השימוש,
ותתקורף לי מהশמים שני
כוכבים כדי שייהו לי
עגילים נוצצים.

טקסט טוב בתיאטרון בובות נגזר מן המציאות הבימתית. הוא מגיב אליה, מפעיל אותה ומתעמת אליה. המפגש בין הטקסט לבין משפייע על משמעותנו. איך זה קשור לנואם שציגטנו?
ולגוליבר הספרותי הייתה אולי

מנגונים קבוצתיים מן המונח

כפות ידיים (או כפפות) הן מנגנון "טבעי" לבובות המונח. אבל אם ת התבוננו שביבכם תוכלו למצוא מנגונים נוספים:

MRI פארוי ומרית יצרו פעם בובוה קבוצתית על בסיס של מטריה "מקולפת". הן הצמידו ל"שפייצים" דגיגים זוהרים, ובעזרת תנעות פשוטות וחלקות של פתיחת/סגירת המטריה שחררו אותן במעגלים קטנים וגדלים.

"ובובות הפלוגה" שעיצבה עלינא היו מובוססות על מתקנים מתכפלים לתלית כוסות.

ברובו הרו הוא סיפור על שנים עשר נסיכים שהפכו לבבוריים. MRI פארוי יצרה בובות המון על עזירון של מניפה: מצד אחד נפרשו שנים עשר בברבורים. ומצד שני שנים עשר בברבורים. אילו חפצים נוספים יכולים להפוך לבובות המון?

4. תיאטרון של דימויים (למתקדים בלבד)
הציג אינה מוכרכה "להעתיק" את מה שמספר בסיפור.
היא יכולה "לתרגם" אותו לדימויים שיריים, כמו שעשה
פייטר שומאן, עליו סייפרנו בחתנה השנייה.
בפולין, לפני שנים רבות ראייתי (אני, מרית) הציג בובות
פיוטית על חייה של המדענית מדאם קורי. שתי מפעילות
גלוויות ניצבו לימינה ולשמאלה של במה קטנטנה עם
תפאורה של רחוב פריסאי: בית ושני עצים. גוזי העצים
היו עשויים ממתקת, והצמרות היו מניר (כפי שהתברר
בהמשך). בשלב מסוים בסיפור פרצה מלחמת העולם. אין
תיארו המפעילות את האירוע? הן הבינו שלט: מלחמה. ואז
שלפה כל אחת מלהן מצית והדליקה את צמרת העץ הקרובה
אליה. וכך, בלי מוטוסי קרב ובלי חיללים ובלי מתחי יריות,
רק שני עצים בוערים ברחוב קטן, נוצרה תמונה אילמת,
פורעת שלוה: מלחמה.

בחזגה הרמן (אותה הזכרנו בחתנת "המפעיל מגלה את עצמו") עסקה בתקופת השואה, הייתה תמונה מצמררת
שבה שפק המספר על הבמה ערימה של מסגרות משקפים
ישנות ושינויים תותבות. הרושם שהתקבל היה חזק ומוזעג:
הר של חפצים אמיתיים ליד הדמות הקטנה של הרמן.
מבヒינה חוותית היו שם שרידים של "מיילוני" נרצחים.

גיבורת סיפורו של אנדרסן "מוכרת הגפרורים הקטנה", היא ילדה ענייה שקופהת מקור בשLEG, בערב חג המולד. כדי להתחمم מעט היא מדילקה גפרורים. בכל פעם שהיא מדילקה גפרור, היא רואה חייזון: פעם היא רואה אש באת, פעם שלוחן חג עם אוזן צלו' ופעם עין אשוח שאורותיו הופכים לכוכבים. בסוף הסייפור היא מטה וועלה לשמיים. כדי להציג את הסייפור כפשווט צריך להזכיר: בובה של ילדה, תפורהה של רחוב מושלגן, ואביזר – קופסת גפרורים. ולבד זאת צריך לחשב איך להראות את החיזינותו.

במצגה (למבוגרים) מוכרת הגפרורים בחרה מרית בן ישראל לתרגם את הסייפור לדימויים: על שלוחן הציגה המכוסה במאפה לבנה כשלג, ניצבה קופסת גפרורים ענקית מזוכנית. על הקופסה החיצונית השקופה, צוירה מוכרת הגפרורים בצלבי זכוכית. על הקופסה הפנימית הלבנה, שורטטה אותה דמות בדיק, בעיפרון. קופסת הגפרורים הייתה סגורה לא רואו את הדמות הפנימית. היא הוסתרה על ידי הדמות המצוירת על הזכוכית. אבל בכל פעם שמרית פתחה את הקופסה הענקית (כדי להוציא מתוכה את הגפרור ואת החיזון הנלווה אליו) התרכזמה הדמות הפנימית המשורטטה בעיפרון, וככלו ריחפה מעל לדמות הצלבונית. עם כל גפרור, נפתחה הקופסה קצת יותר, ו"נשמטה" של מוכרת הגפרורים התרכזמה יותר ויוטר עד שניתקה מגופה.

שיםו לב מה קרה למרכיבי הסייפור:
קופסת הגפרורים הפכה מאביזר קטן לתפורה שכוללת את הדמות הראשית.

את הדמות המצוירת אפשר להגיד גם כ"בובה של פעללה אחת": היא יודעת רק "לגוע", נשמטה פורחת מגופה בכל פעם קצת יותר, עד לניטוק הסופי.

בתוך קופסת הגפרורים הענקית אוחסנו הגפרורים שמדילקה הגיבורה, אבל גם החזונות שהיא רואה; הקופסה הייתה גם אביזר, וגם הנפש של הגיבורה.
הדיםוי "דוחס" את מרכיבי ההציגה ומשנה את היחסים ביניהם.

מילים להציגה (3)

הטקסט של מוכרת הגפרורים היה דחוס וחוזתו כמו השפה הבימתית של הציגה.

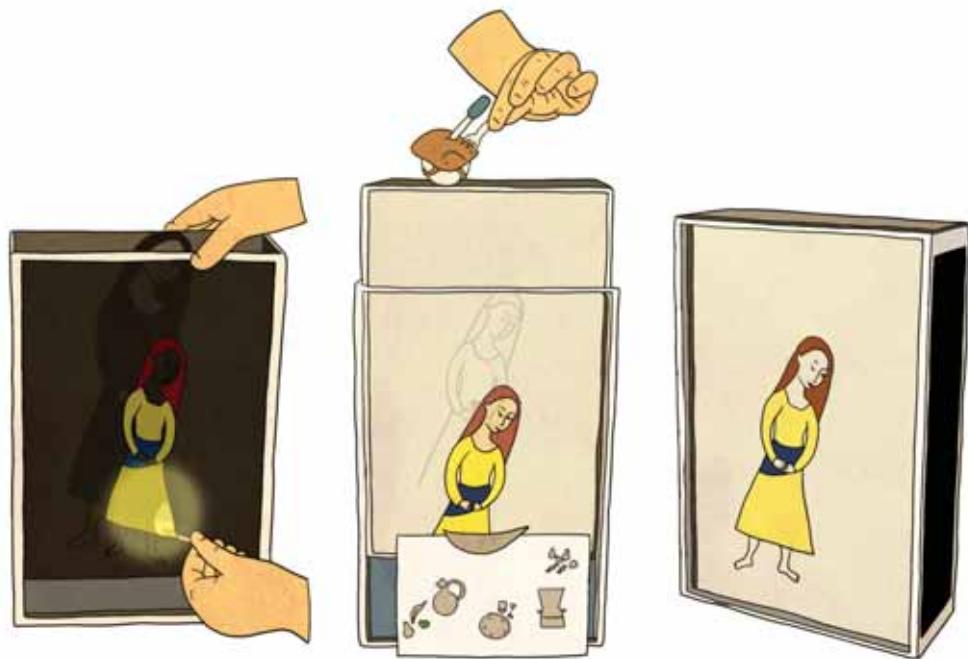
"מוכרת הגפרורים הקטנה", אומרת מרית, "הוא בין השאר סייר על מזג אויר, על יופיו ועל אכזריותו. כשהתחלתי לעבוד על הציגה היה לי דימוי של ענן גשם ממשקה. רציתי לשרק' את גופה של הילדה בענן גשם; הענן עצמו, חשבתי, יהיה החלק המעורר של המספרקה, ובסי הוגש המלוכנים שיזכרו ממנה היו השינויים הארכוכות שלה. (נדמה לי שהמקור של הדימוי הוא במסרקות הברזל שבהם סיירקו את הרומאים את בשרו של רב עקיבא. זה עשה עלי רושם עז בילדותי). ניסיתי לעצב את מסרקות הגוף מכל מני חומרים זהה פשוט לא עבד. בסוף הן נכנסו לטקסט של הציגה.

אם הייתי מצלהה להראות את כל מה שרציתי, לא היו בכלל מילים בהציגה. המילים היו דימויים שהקהל ראה בדמיונו".

מתוך מוכרת הגפרורים מאת מרית בן ישראל:

הגוף סייר אותה. הוא החזיק אותה בין ברכיו הרטובות, שלא תזוז יותר מדי. הקור נתן לה גרבים כחולים. בהתחלה הם נראו לבנים, אבל שנגעו ברגלייה התחילו...

וגם:
היא נסעת ברחוב על סקטים של כפור וטופרים לה שמלה של חורף...
עם כפתורים מברד טהור...

הערה אזהרה: שפת במה פיווטית היא עצם טבעה, יותר מורכבת וקשה לפענות. אל תוסיפו סיכון על סיכון! גודש של דמיון והמצאה זקוקים לכליז'יב כדי לא להישפך לכל העברים ולהתביע את הקהל. ככל שההשפה הבימתית פיווטית יותר, הסיפור צריך להיות יותר פשוט או מוכר.

את העלילה של "מוכרת הגפרורים הקטנה" ניתן לסתום במשפט אחד: ילדה ענייה מותה מקור. מבנה הסיפור מאוד פשוט ומסודר: בכל פעם שהיא מדיליקה גפרור היא רואה חייזון. החייזון האחרון מתלכד עם המציאות: היא באמת מותה וועלה לשמיים.

או דוגמא אחרת: בתרנת "מה שוקל יותר, קילו נוצאות או קילו ברול?" סיפרנו על אינטימי אינטימי, עיבוד מופרע במיוחד לסיפור כיפה אדומה: הזאב היה ראש אמיתי של דג טורף, והסביר היה תהה תפוח אדמה מבושל שנמעך לתוכו במזלג. אלמלא היינו מכירדים את הסיפור לא היינו מבינים את הבדיקה, לא היינו יכולים ליהנות מן הפרשנות המטורפת.

שילובים

לכל אחד מסוגי העיבוד יש יתרונות מסוימים. מספר יכול לקוצר זמנים ומרתקים, להפוך על מעברים בעיתיים וליצור קשר ישיר עם הקהל. הוא חופשי לאלאר ולפרש, להתאים את הציגה לגילם ולמצבם הרגשי של הצופים.

עיבוד דרמטי יוצר מתח והזדהות.

עיבוד כוריאוגרפי מבליט את הצד המופשט, הצורני של הספר. (ולכל אמנות טובה יש צד מופשט, גיאומטרי ואפייל מתמטי, לא חשוב עד כמה הוא חביב בתוך הרגשות) התמונות השיריות הדחוסות יכולות לבטא רגשות עזים ומורכבים.

כשמדוברים סיפור לא מוכרים לדובוק בגישה אחת. אפשר לשלב בין שתים או יותר, לפי הצורך.

חומר למחשבה...

ומה עם הצגות שאינן מבוססות על סיפור? גם הצגות שאינן מבוססות על סיפור וזקוקות לבניה, לעיקרון שסבירו אפשר לארגן את החומרים ולפזר אותם על ציד הזמן. זה חשוב ליוצר, שלא ילך לאיבוד, וגם לקהל: מבנה ברור מעניק ביטחון ותחושת התמצאות.

אפשר לאמץ למשל, מבנה של קרכס או של קברט – רצף של "מספרים", קטיעים קצרים, עצמאיים, שאינם קשורים זה לזה בהכרח. ואפשר גם להשתמש בכל סוג של סיירה: למשל פרויקט "חמשת החושים" של נטלייה רוזנטל ונעמי פולבר (שההפרק בסופו של דבר לשתי גברות ופלפל). או צבעים (ומצבי רוח) כמו בבלט הטריאדי של אוסקר שלמר (עליו סיפרנו בתחום "זמנים מודרניים"), או עונות השנה, או חלקי היום: בוקר, צהריים, ערבות, לילה, ועוד... אתם מוזמנים להמשיך.

פרשנות בימתיות

"היה ל' פעם רעיעון", מספרת רוני, "ליצור הצגה על דמות שחיה בשני עולמות: בעולם הימוי שלה היא מגולמת על ידי שחן, ובעולם הפנטזיה שלה היא מגולמת על ידי דמויות שנוצרות מכפות ידיו של אותו שחן. כאילו ידו/ובותיו מבטאות את עולם החלום והחת-מודע שלו, חיפשתי סיפור שיתאים לויעון זהה. השבתי וחוותה והנה, ממש כאילו נתפרה עברו, נזכרתי באגדה של האחים גרים "הסנדר והגמדים", על הסנדר העני שגדים טובים מבצעים את מלאכתו באישון לילה. פתאום הבנתי מי באמת היו הגמדים בסיפור!

הצגה על ידים ונעלים הייתה עיבוד של "הסנדר והגמדים": הסנדר, אמן מוכשר אך מעט ילדותי בנשמו, אינו מצלה לתוך נעלים ולהתרנס. במקום לעבד ולתקין, הוא משחק בנעלים והוא אף אותן לסרה בים או לציפור בשמיים. לשוא מנסה אשתו המעשית להшиб אותו לעובדה. לילה אחד, כאשר הם הולכים לישון, מגעים גמדים אל העורות המונחים על השולחן, הם מביאים אותם כל依 עובדה, גוזרים, תופרים וצובעים, מלאי חיים, מקסימים, משכנים. אבל מה קורה כאן? הרי ברור לכל צופה, ולא משנה אם הוא צער או בוגר, שהגמדים הם כפות הידיים של הסנדר ואשתו: בובות כף יד (ראש קטן מחובר לכף יד עירומה) שמסוגלות לעשות כל דבר שכף יד יכולת.

הגמדים בעיבוד זה הם לא קסם שהגיע יש מאין (כמו באגדה המקורית), אלא חלק מעולמן הפנימי של הדמויות. בעזרת הגמדים משלבים הסנדר ואשתו בין הפנטזיה לבין עולם המציאות: הסנדר קצת יותר עובד, אשתו קצת יותר משחקת, והתוכאה – הנעלים מוכנות, מתוקנות, יפהפיות, וחיהם המשותפים משתפרים; במו' דיהם, תרתי משמע, פותרים הסנדר ואשתו את הקונפליקט.

צידים

באגדת הדוכיפת התלבטה עלינו כיצד לעצב את הצידים שהרגו את ציפוריו הדוכיפת כדי להשיג את כתרי הזהב.

האם לעצב אותם עם כובעים שעם ורובים כמו הצידים הקולוניאליים שהרגו פילים באפריקה כדי להשיג שנבה? או אפלו עם ג'יפים ענקיים, דורסנים? עיצוב זהה יקווה ניגוד חריר למדבר היפהפה של ההציג, העשו משי טבול בגונו זהובים ולציפורים העדינות המצופות בנייר. הוא יփוך את הסיפור למثل אקלולוגי, על האופן שבו החמדנות האנושית ממיטה אסון על הטבע.

בסופו של דבר יצרה علينا ציד סמלי, א-היסטוריה (כלומר שאנו שיר לשות תקופה בהיסטוריה): דמות כפופה, מאיימת, עם ברדס, רשות ציד וככפות אדומות כדם, ובכך בחרה בפרשנות פסיכולוגית-רווחנית, שקוראת את האגדה כסיפור על גאוות, נפילה ותיכון. כי ככה זה: כל בחירה עצובית משפיעה על

פרשנות הספר.